

Zoetestraat 24 2011PR Haarlem
info@grootoudersvoorhetklimaat.nl

Ministerie van Klimaat en Groene Groei
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Haarlem, 3 december 2024

Betreft: Consultatie ontwerp Klimaatplan 2025-2035

Hieronder vindt u de reactie van Grootouders voor het Klimaat op het ontwerp Klimaatplan 2025-2035:

Algemeen

1. Onvoldoende om doelen te halen

Grootouders voor het Klimaat heeft het concept Klimaatplan 2025-2035 gelezen met de vraag of dit plan ervoor zorgt dat de doelstellingen voor 2030 en klimaatneutraliteit in 2050 geloofwaardig kunnen worden bereikt, omdat bij het niet realiseren ervan onze kleinkinderen en volgende generaties daarvan grote gevolgen van zullen ondervinden. Ons antwoord op die vraag is helaas dat het plan in deze vorm die garanties niet biedt en aanzienlijke versterking behoeft.

Wij willen specifiek waarschuwen voor het zich nu al verbaal indekken tegen vertraging bij het halen van doelen, door de schuld daarvoor te leggen bij de uitvoering. Beleid wordt gemaakt en zorgen dat beleid kan worden uitgevoerd hoort bij die verantwoordelijkheid. Er dienen tijdig voldoende middelen voor uitvoering te worden ingezet, in plaats van de middelen in te reserveren voor onvoldoende onderbouwde initiatieven (innovatie stallen, mestverwerking, 4 kerncentrales).

Als reactie op dit ontwerp van plan vinden wij het ook van belang met voorstellen te komen om de doelstelling van Parijs, maximaal 1,5 graad opwarming wel te halen. Zo zien wij veel perspectief in het voorstel van Europese Commissie voorzitter Ursula von der Leyen om een Ecotaks in te voeren waarbij voor alle niet duurzaam aan de natuur onttrokken grondstoffen én energie een heffing gaat gelden. Wij zien dit in het plan nu niet terug. Ook zouden wij, waar het hier

gaat om een doorkijk naar de lange termijn, graag zien dat duurzame energie expliciet voorrang krijgt op het net. Het kan dan niet meer zo zijn dat, omwille van balans, juist windmolens en zonnepanelen worden afgeschakeld om fossiele investeringen (en duur gas) terug te verdienen. Duurzame energie mag niet langer verloren gaan, kosten voor de burger kunnen zo worden bespaard en het helpt tegen netcongestie. Bewaar fossiel voor echte calamiteiten en gebruik het niet voor het in stand houden van falen van de markt.

2. *Concrete doelen en maatregelen*

Zoals het klimaatplan 2020-2030 wel deed, ontbreekt het in het huidige concept plan aan concrete doelen en maatregelen voor de respectievelijke sectoren om tijdig tot de vereiste emissiereducties te komen. Dat moet op een geloofwaardige manier worden ingevuld, te meer omdat er door het huidige kabinet een aantal voorgenomen maatregelen uit het vorige plan, bedoeld om de 2030 doelstelling te halen, zijn geschrapt. Het is mooi te lezen dat het belang van beprijzen en normeren als stimulans voor circulair ondernemen en gebruik van grondstoffen wordt gezien, maar concrete invulling komt is het stuk nog nauwelijks voor, terwijl dit op vele sectoren van toepassing zou moeten zijn, wil het concept werken.

Dit kan ook EU niveau worden ingebracht, bijvoorbeeld bij discussies over het inzetten van voorwaarden voor subsidies. Circulariteit als element voor cross-compliance (pas subsidie als aan de voorwaarde is voldaan, dus niet bij alleen een plan).

Nationaal is van belang te verkennen hoe met financiële prikkels de circulaire omgang met grondstoffen, kan worden bevorderd. Denk dan aan mogelijke belasting verschuiving van arbeid naar grondstoffen, materialen, emissies en afval. Verschuiving gaat mogelijk gepaard met meer vraag naar arbeid, en dan is bij een krappe arbeidsmarkt vermindering van loonbelasting een gewenste stimulans.

3. *EU beleid*

Nederland leeft Europese wetgeving niet tijdig of niet zorgvuldig na. Dat geldt op diverse terreinen zoals mestbeleid en bij het bereiken van een goede waterkwaliteit. Dit werkt door bij het behalen van de klimaatdoelen. Maar het geeft ook sterke rechtsstatelijke bezwaren. We verwijzen hiervoor naar het rapport van de Raad voor de Leefomgeving “Met Recht balanceren”. Heel direct speelt dit bij het nog niet volledig overnemen, implementeren in de Energiewet, van alle aspecten van de EU regelgeving, waar deze is gericht op het versterken van de rol van hernieuwbare energiegemeenschappen. Dit plan moet expliciet duidelijk maken dat EU regelgeving betreffende de energietransitie één op één wordt overgenomen. Wanneer is dat geregeld? Ook moet het plan niet alleen aangeven dat voortgang afhankelijk is van EU besluitvorming, maar het moet concretiseren welke EU maatregelen dan nodig zijn (bijvoorbeeld afbouw fossiele subsidies) en hoe Nederland zich daarvoor gaat inzetten.

4. *Groene groei*

Uit het plan lijkt veel te worden ingezet op groene groei. Echter, ook economen hebben zich kritisch uitgelaten over zowel groei als doel als over het ten onrechte groen benoemde karakter van maatregelen, omdat daarbij vaak niet is rekening gehouden met de externe effecten (bijvoorbeeld bij winning van grondstoffen, mijnbouw). Zonder bewust meenemen van effecten elders in de keten, en het nalaten van het noodzakelijke afremmen van “bruine/ grijze” groei en productie om een duurzaam alternatief kans te geven, is groene groei een leeg concept. Over het afremmen van vervuilende en koolstofrijke groei zwijgt het plan helaas.

5. *Uitgangspunten*

De uitgangspunten van het plan, zoals gepresenteerd in hoofdstuk 1, zijn goed. Dat geldt ook voor de uitsplitsing van de uitgangspunten voor een rechtvaardig klimaatbeleid. Bijdrage en ondersteuning naar draagkracht dreigt echter ingevuld te worden als “schrappen van maatregelen als het tot kosten bij huishoudens/ kleine bedrijven leidt” (zie afschaffing van de verplichting om een warmtepomp te installeren bij vervanging van CV en verlaging energiebelasting). Op die manier zullen de doelen niet worden gehaald. Invulling van dit principe vraagt dan ook om gerichte subsidies voor huishoudens/ kleine bedrijven als maatregelen voor hen tot te zware lasten leidt, zodat de maatregelen wel kunnen worden ingevoerd.

Het uitgangspunt “de vervuiler betaalt” is in de praktijk helaas geworden tot “de vervuiler krijgt betaald” (met name bij grote bedrijven die weinig tot geen energiebelasting hoeven te betalen, subsidies vangen voor maatregelen terwijl er hoge winsten zijn behaald of waarbij overtredingen van milieuvergunningen wordt gedoogd). Dit ondergraaft het draagvlak bij huishoudens en kleine bedrijven om ook maatregelen te nemen. Een veel striktere toepassing van “de vervuiler betaalt” is daarom essentieel voor het halen van de doelstellingen. Afschaffen van fossiele subsidies vormt daarvan een belangrijk onderdeel.

6. *Beleidsmix*

Het concept plan stelt dat er naast subsidies meer nadruk moet komen op normeren en beprijzen. Wij ondersteunen dat met kracht. Daarbij moet worden gewaakt voor het onbetaalbaar maken van maatregelen voor minder draagkrachtige huishoudens en kleine bedrijven, een punt dat ook onder het kopje “Uitgangspunten” is genoemd. Gerichte subsidies voor deze groepen zijn daarom belangrijk en een overgangsfase. Echter zeker voor de langere termijn moeten minder draagkrachtigen kunnen beschikken over alternatieven die betaalbaar én duurzaam zijn. Dit geldt in het bijzonder voor de energievoorziening: ieder dient te meedoen in de energietransitie, waardoor energie én duurzaam én (door energiebesparing) ook betaalbaar wordt.

Meer specifieke punten

7. *EU ETS*

Voor het realiseren van de benodigde emissiereducties in de industrie leunt het concept plan op het bestaande EU beleid, met name het ETS, waarbij wordt opgemerkt dat er in principe na 2040 geen emissierechten meer worden uitgegeven. Die afbouw naar nul emissierechten is echter niet wettelijk verankerd, waarmee het risico bestaat dat er door onvoldoende actie door de industrie een situatie van onhaalbaarheid ontstaat en uitstel van deze deadline. Het is daarom van groot belang dat Nederland zich inzet voor het wettelijk verankeren van deze afbouw naar nul emissierechten.

Als specifiek aandachtspunt zien wij de zogenoemde maatwerkafspraken. Op pagina 38 van het concept staat dat er wordt doorgegaan met de maatwerkafspraken. Uit de voortgangsrapportage blijkt echter dat hier niet of nauwelijks voortgang mee wordt geboekt. Minister Hermans is zich hiervan ten volle bewust. En een artikel in NRC van 29 november maakt ook duidelijk dat hier sprake lijkt te zijn van een verkeerde benadering. Het lijkt nu meer op “neem asjeblieft ons geld en doe er dingen mee die we je niet kunnen verplichten”. Dit zou veel meer vanuit een sterke overheidspositie moeten worden ingezet. Voor CO2 vallen de bedrijven onder het ETS. En er geldt de energiebesparingsverplichting. Voor de overige vervuiling, vaak met een directe link met energieverbruik en grondstoffen, is die mogelijkheid er zeker ook. Hier lijkt te worden gedoogd, waarbij de rol van provincies nader kritisch moet worden gezien.

8. *Energiedelen en netcongestie*

Een belangrijk element uit de Europese wetgeving voor de elektriciteitssector is de plicht voor lidstaten om energiedelen binnen energiegemeenschappen mogelijk te maken. Energiedelen op lokaal niveau kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verminderen van netcongestie, een van de grootste barrières bij de transitie naar een duurzaam energiesysteem. Een eerste stap daarvoor is gezet in de nieuwe Energiewet, die, als de Eerste Kamer akkoord gaat, per 1 januari 2025 in werking treedt. Daarin wordt energiedelen tussen klanten van dezelfde energieleverancier mogelijk. Om echt invloed te hebben zal dit zo snel mogelijk moeten worden uitgebreid tot energiedelen tussen klanten van verschillende leveranciers. En uiteindelijk ook tussen regio's. Doel is een veel breder scala aan bedrijven en huishoudens de kans te geven hierin mee te doen. Het klimaatplan moet heel erg duidelijk maken dat de verplichting op grond van EU wetgeving ten volle en op zo kort mogelijke termijn zal worden ingevuld. Wij zien graag een deadline opgenomen in het definitieve plan. Het mag niet zo zijn dat door trage of onvoldedige implementatie de burger, door de aanbod gedomineerde economie, een te hoge prijs blijft betalen voor deels door hem zelf opgewekte energie.

Netcongestie moet zeker in de komende tijd worden opgelost. Maar netcongestie wordt naar onze mening nu te vaak als argument gebruikt bij het niet halen van doelen. En het wordt te veel vanuit een theoretische en

risicomijdende instelling benaderd. Er worden nu superstrengere eisen gesteld aan betrouwbaarheid en levensduur van componenten. Deze risicogrenzen, doorgeslagen redundantie, moeten eens goed tegen het licht worden gehouden. Daarnaast worden bedrijven afgeschrikt bij het vormen van gezamenlijke contracten met een intern energie management systeem door torenhoge boetes op tijdelijke overschrijding van een maximaal gecontracteerde capaciteit. Een verzekering tegen schade aan systeemcomponenten kan de overdreven terughoudendheid verminderen en veel ruimte bieden op het elektriciteitsnet. Wij vinden dat beter gekeken moet worden waar het werkelijke probleem van schade vandaan komt. Het werkelijke probleem zit bij de 10 grootste verbruikers. Het is te gemakkelijk, maar beslist niet rechtvaardig de kosten te laten neerdalen bij de 8,5 miljoen kleinverbruikers die nu al relatief de grootste betalers zijn.

9. *Ruimte voor energie coöperaties en energiegemeenschappen*

Voor het draagvlak van de energietransitie is het van groot belang dat er meer ruimte komt voor energie coöperaties en energiegemeenschappen in het opwekken en gebruiken van duurzame energie. Het verhoogt de betrokkenheid, leidt tot minder weerstand tegen verandering en leidt tot meeprofiten van de lokale gemeenschap. Royale ondersteuning vanuit het rijk is daarvoor nodig, maar ook het openen van de mogelijkheid voor energie coöperaties/ gemeenschappen om te participeren in wind-op-zee projecten. Daarmee kan een belangrijke aanvulling worden gerealiseerd van het beschikbare aanbod van duurzame energie om gelijktijdigheid van vraag en aanbod bij energiedelen mogelijk te maken. Hiervoor zouden de tendercriteria voor wind-op-zee projecten moeten worden aangepast, zoals dat ook in België is gebeurd.

Positief kan zijn dat (pagina 62) wordt ingezet op opschaling van binnenlandse elektrolysecapaciteit, gekoppeld aan de uitrol van wind-op-zee: 4 gigawatt in 2030. Van belang is het ondersteunen van elektrolyseprojecten met subsidies en beleid gericht op eindverbruikers.

Energiedelen op lokaal niveau kan helpen netcongestie te verminderen. Op pagina 17 lezen we. Maatschappelijke initiatieven van burgers en maatschappelijke organisaties geven de transitie naar een duurzame samenleving vorm en bieden burgers gelegenheid om laagdrempelig mee te doen. In 2023 telde NL 714 energiecoöperaties en minstens 700 bewoners initiatieven die bijvoorbeeld zonne-energie opwekken of een windmolen realiseren in het dorp of de buurt. Het voorgaande klinkt als geruststelling, maar het bereikt hooguit 1/3 van de huishoudens en een veel kleiner aandeel in de uiteindelijke huishoudelijke energievraag. Wij willen benadrukken dat het juist implementeren van de EU regelgeving nodig is om dit aandeel verder te laten groeien.

Het kabinet onderzoekt op welke wijze maatschappelijke initiatieven het meest geholpen zijn. Wij zijn benieuwd hoe dit kan leiden tot versterking van de rol van energiegemeenschappen.

Overigens zien wij problemen ontstaan bij het nu abrupt beëindigen van de salderingsregeling voor private bezitters van zonnepanelen. Niet alleen missen deze nu terugverdienen van investeringen, waardoor het draagvlak afneemt. Ook is dat slecht voor de installatiebranche (ook bij warmtepomp). Zij gaan dan ook nog belasting betalen voor stroom die ze uit het net betrekken, maar die ze eerder zelf hebben ingeleverd. Uiteraard is dit op langere termijn geen probleem meer, maar het kan de transitie ernstig belemmeren. Gefaseerde afbouw helpt beter het doel te bereiken.

10. Flexibilisering van de energievraag

Het concept plan zou meer concrete maatregelen moeten bevatten om de flexibilisering van de energievraag te vergroten. Door de sterke toename van wind- en zonne-energie tot aan 2035 kan een sterk gegroeide elektriciteitsvoorziening alleen efficiënt werken wanneer de vraag het aanbod kan volgen. Dat vraagt een enorme omschakeling bij bedrijven en huishoudens welke veel meer aandacht vergt. Het begint met het saneren van de grote energieverbruikers waarvoor in het beoogde tijdpad, gezien in Europese context geen toekomst bestaat. Dit geldt bijvoorbeeld voor raffinaderijen, kunstmest, primair staal. Positieve werving kan gaan naar bedrijven die kunnen volstaan met in de tijd stuurbare energievraag.

11. Koolstofverwijdering

De aandacht die in het concept plan wordt gegeven aan de noodzaak van koolstofverwijdering uit de atmosfeer lijkt ons van belang. Verwijdering wordt een essentieel element van een beleid gericht op het binnen bereik houden van de doelstellingen van het Parijs Akkoord. Het plan formuleert indicatieve doelstellingen voor 2040 en kondigt een routekaart aan. Het is dan wel van belang dat die routekaart concrete maatregelen gaar bevatten; koolstofverwijdering zal vanuit de markt niet spontaan tot stand komen. Voor het klimaatplan is daarom belangrijk een tussendoel voor 2030 en 2035 op te nemen, zodat tijdig kan worden bijgestuurd als de ontwikkelingen te traag gaan.

12. Kernenergie

Het concept klimaatplan leunt sterk op de inzet van tenminste 2 kerncentrales voor 2035. Wat echter ontbreekt is een goede analyse van de economische haalbaarheid van kerncentrales als onderdeel van een elektriciteitssysteem dat in 2035 gedomineerd wordt door wind- en zonne-energie. Is er voldoende gekeken hoe de vraagkant dan is opgebouwd? Is het echt nodig dat kerncentrales voortdurend draaien en voor wie dan? Draaien die dan alleen nog voor AI, Google en Bitcoins? Waarom zou dat dan de hele samenleving geld moeten kosten? Is de veiligheid bij dergelijke centrale systemen (cyberaanvallen) wel gegarandeerd? Belangrijk is hier een principiële vraag: Op welke hoeveelheid energieverbruik wordt hier door de overheid gerekend? En wordt er dan van uit gegaan dat er altijd een overschot moet zijn aan de beschikbare hoeveelheid energie, die dan vanzelf ook zal worden verbruikt. Dat

helpt dan in ieder geval niet het bewust omgaan met schaarste en belast de toekomst door productie van o.a. kernafval.

13. *Onconventionele maatregelen ja; geo-engineering nee*

Het is goed om een categorie van onconventionele maatregelen achter de hand te hebben, gezien de onzekerheden over de klimaateffecten en het klimaatbeleid. Echter het plaatsen van grootschalige bosaanplant en technische koolstofverwijdering past absoluut niet onder deze categorie, wat het concept klimaatplan wel doet. Bosaanplant en technische koolstofverwijdering uit de atmosfeer zijn bekende en beheersbare technieken, waarover inmiddels veel bekend is. Dat is onvergelijkbaar met ingrepen in de stralingsbalans van de aarde of met het bemesten van oceanen. Het bij elkaar vegen van deze zaken met bosaanplant en koolstofverwijdering is daarom zeer ongewenst. De categorie onconventionele maatregelen zou zich in algemene zin moeten beperken tot het ingrijpen in het maatschappelijk en industrieel systeem in de vorm van limieten of verboden. Het speculeren over geo-engineering hoort hier wat ons betreft niet thuis.

14. *De agrarische sector*

Als er één sector is die voortdurend buiten de emissie aanpak wordt gehouden is het wel de agrarische sector. En dat terwijl veel van de huidige crises - wonen, infra, klimaat, water, gezondheid (bestrijdingsmiddelen) – kunnen worden verlicht door het verminderen van het grote en niet duurzame gebruik van onze schaarse ruimte.

Bij landbouw (veehouderij pagina 41) lezen wij niets over het verminderen van de “industriële vleesproductie”. Wij halen grondstoffen uit Noord en Zuid Amerika, stoppen dat in dieren in grote stallen en exporteren dat voor een groot deel. Daar wordt relatief weinig aan verdiend, en wij worden opgezadeld met emissies van broeikasgassen, afval en (gesubsidieerd) energiegebruik. Het kabinet dient goed na te gaan of deze vervuilende primaire productie nog wel in onze toekomst (wij praten toch over 2025-2035 en verder) past.

In een onlangs aangenomen motie wordt gevraagd te onderzoeken of een beter mandaat voor de Nationale Grondbank zou kunnen helpen bij een andere toedeling van ruimte. Voorts zou het kabinet te rade kunnen gaan bij Denemarken waar onlangs een breed pakket maatregelen, waaronder heffing, is overeengekomen met de agrarische sector. Wij vinden dat deze sector ook zijn evenredig deel moet leveren.

15. *Internationaal, emissiereductie elders*

Onlangs werd in Bakoe akkoord bereikt over steun aan landen in ontwikkeling. Het is duidelijk dat wanneer deze landen op dezelfde (fossiele) manier gaan groeien als wij dat hebben gedaan, het klimaatprobleem verder drastisch toeneemt. Dat moeten wij niet willen met het oog op gevolgen voor toekomstige generaties. Nederland heeft zich tot nu toe relatief goed gehouden aan het leveren van een internationale bijdrage.

Wij zien dan ook, ingevolge de overeenkomst in Bakoe, graag een forse financiële bijdrage van Nederland voor de komende periode tegemoet.

Met vriendelijke groeten,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'C. van Arnhem', with a long horizontal flourish extending to the right.

Corina van Arnhem
Voorzitter Grootouders voor het Klimaat